

УДК 347:334.7

JEL Classification: O34, R58

Панкова Л. І.

Черкаський державний технологічний університет

**ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЄЮ В
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ РЕГІОНУ**

У статті розглянута нормативно-правова база, що регулює процеси трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні, яка на сьогодні формується й розвивається в межах сучасних викликів трансформаційного періоду.

Розглянуто проекти з розвитку трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні, що дозволяє стверджувати про необхідність систематизації й удосконалення методик оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах регіону. Визначено, що рекомендовані Державним комітетом України з питань науки, інновацій та інформатизації методичні інструменти з оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах не є досить повними, тому рекомендовано їх доповнити. Запропоновано методика оцінки ефективності комерціалізації в підприємницьких структурах регіону, що дозволить доповнити й удосконалити існуючі методики.

***Ключові слова:** трансфер інновацій, комерціалізація, управління комерціалізацією в підприємницьких структурах регіону, інноваційна діяльність.*

Pankova L.

Cherkasy State Technological University

EVALUATION OF ECONOMIC EFFICIENCY OF COMMERCIALIZATION MANAGEMENT IN ENTERPRISES STRUCTURES OF THE REGION

The article deals with the regulatory framework governing the processes of transfer and commercialization of intellectual products in Ukraine, which today is formed and developed within the framework of modern challenges of the transformation period.

The projects on the development of the transfer and commercialization of intellectual products in Ukraine are considered, which allows us to assert the need to systematize and improve the methods of assessing the economic efficiency of commercialization management in the entrepreneurial structures of the region. It has been determined that the methodical tools recommended by the State Committee of Ukraine on Science, Innovation and Informatization for assessing the economic efficiency of commercialization management in entrepreneurial structures are not sufficiently complete, therefore it is recommended to supplement them. The technique of estimation of commercialization efficiency in entrepreneurial structures of the region is suggested, which will allow to supplement and improve the existing methods.

***Keywords:** transfer of innovation, commercialization, commercialization management in the entrepreneurial structures of the region, innovative activity.*

ВСТУП

Сучасна стратегія економічного розвитку регіонів та країни потребує інноваційного спрямування в усіх сферах діяльності. Однак, на жаль, не всі результати наукових та інноваційних досліджень мають комерційну реалізацію. Досвід і статистика засвідчують, що лише третина інноваційних ідей та наукової продукції стає товаром і реалізовується на ринку, що впливає як на ефективність діяльності підприємницьких структур регіону, так і економіку в цілому. Світова спільнота підтверджує, що комерціалізація результатів наукових досліджень і розробок є дієвим механізмом трансферу НДДКР у практичну площину та реалізації комерційних інтересів усіх учасників перетворення наукового результату в ринковий товар. З огляду на це актуальними постають питання оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах регіону.

Зараз актуалізується питання комерціалізації наукових розробок. Так, проблеми, підходи до комерціалізації результатів інтелектуальної та інноваційної діяльності досліджувалися такими науковцями, як Полякова Е. Н. [1], Солощук М. [2], Куранда Т. К., Євтушенко В. М. [3]. Питання маркетингу комерціалізації результатів інноваційної діяльності розглядалися в дослідженнях Калиниченко М. П. [4]. Однак питання оцінки ефективності комерціалізації в підприємницьких структурах регіону досліджено недостатньо.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення методики оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах регіону.

Предметом дослідження є процеси комерціалізації результатів інтелектуальної та інноваційної діяльності.

Об'єктом дослідження є результати наукової та інноваційної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективна комерціалізація результатів наукових досліджень є складним завданням, що потребує державної підтримки. З огляду на це доцільно розглянути існуючу нормативно-правову базу, що регулює процеси трансферу й комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні (табл. 1).

За даними табл. 1 можна стверджувати, що нормативно-правове забезпечення державного регулювання сфери трансферу і комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні формується й розвивається в межах сучасних викликів трансформаційного періоду. Аналізуючи повноту та узгодженість нормативно-правової бази, а також її адекватність процесам комерціалізації в підприємницьких структурах, можна дійти висновку, що наявними є як позитивні

зрушення, так і недоліки, що потребують подальшого усунення для підвищення економічної ефективності управління комерціалізацією в регіонах України.

Таблиця 1

Нормативно-правова база, що регулює процеси трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні

Нормативно-правова база	Змістова характеристика
Закони України	
1	2
1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV	Визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом [5]
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII	Регулює відносини, що виникають при здійсненні інвестиційної діяльності на Україні [6]
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII	Визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування й розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства й держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади [7]
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР	Визначає правові, організаційні й фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової і науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проектів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки ефективності використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень [8]
5. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI	Визначаються стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності [9]
6. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V	Дозволяє більш ефективно використовувати науково-технічний та інтелектуальний потенціал України, запобігати несанкціонованому використанню об'єктів інтелектуальної власності, неконтрольованій передачі за межі України вітчизняних продуктів науково-технічної діяльності, унеможливити проникнення в Україну морально застарілих технологій і неліквідної продукції, а також розширити міжнародне науково-технічне співробітництво у цій сфері [10, с. 83]

Продовження табл. 1

1	2
7. Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації «Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності» від 13.09.2010 № 18	Регламентує можливі шляхи комерціалізації результатів розробок та методичні підходи, критерії і показники, які застосовуються для оцінки їхньої ефективності. У методичних рекомендаціях враховано світовий досвід у сфері комерціалізації результатів науково-технічної діяльності, економічного обґрунтування науково-технічних проектів, спрямованих на створення розробок і оцінки ефективності їхнього використання у виробництві [11]
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ	Визначає основні правові та організаційні засади здійснення ЗЕД в Україні і спрямований на удосконалення правового регулювання усіх видів ЗЕД, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, надання послуг відповідно до загально визначених засад, принципів, норм і правил міжнародної торгівлі та зобов'язань [12]
Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993	Регламентує порядок проведення експертизи заявок на винаходи і корисні моделі [13]
Закон України: «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993	Регулює відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на промислові зразки в Україні [14]
Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 23.06.1993	Визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни. Метою закону є створення в Україні правової бази для одержання та використання науково-технічної інформації. Регулюються правові й економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні й поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі [15]
Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009 № 1563-VI	Регулює правові, економічні, організаційні стосунки, пов'язані зі створенням і функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розробки, впровадження виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [16]
Нормативно-правові акти	
Цивільний кодекс України	Є кодифікованим нормативним актом (законом), яким регулюються особисті немайнові й майнові відносини (цивільні відносини), учасниками яких є фізичні та юридичні особи, держава Україна, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права [17]
Господарський кодекс України	Визначає основні засади господарювання в Україні й регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [18]

Джерело: власна розробка

Існуюча законодавча база сприяє формуванню інноваційних та інтелектуальних проектів, а також розвитку процесів їхнього трансферу і комерціалізації. Приклади існуючих проектів з розвитку трансферу й комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Проекти з розвитку трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні

Проект	Змістовна характеристика
Проекти	
1. Національний проект з політики в галузі інтелектуальної власності в університетах і наукових установах	У 2017 році Всесвітня організація інтелектуальної власності спільно з Міністерством освіти і науки України, Міністерством економіки і регіонального розвитку України та Національною академією наук України розпочали реалізацію проекту, основною метою якого є вдосконалення розробки/розвитку та реалізації політики у сфері інтелектуальної власності в університетах і науково-дослідних установах України з метою вдосконалення співробітництва між наукою та бізнесом/промисловістю і підвищення рівня ефективності управління й комерціалізації інтелектуальної власності [19]
2. Українська інтегрована система трансферу технологій	Проект призначений для: забезпечення відкритості доступу до інформації щодо технологій та інших об'єктів інтелектуальної власності, які мають комерційну цінність; автоматизації проведення процедур розміщення інформації щодо технологій шляхом створення відкритих каталогів, конкурсів, систем запитів; створення прозорого процесу взаємодії брокерів і потенційних покупців; розвитку інформаційних ресурсів та послуг, які сприяють зміцненню довіри в різних сферах міжнародної співпраці [19]
3. Національна мережа трансферу технологій	Проект створення мережі направлений на консолідацію інформаційних ресурсів державних, громадських, приватних інноваційних структур України, підприємств, установ та організацій в єдину мережу трансферу технологій і подальшу інтеграцію НМТТ до європейської мережі EEN. Основними завданнями Національної мережі трансферу технологій є: трансфер технологій, ноу-хау між науковими секторами і промисловістю; пошук партнерів та інвесторів для кооперації при розробці і впровадженні високотехнологічного наукового продукту як в Україні, так і за кордоном; організація взаємодії НМТТ з міжнародними мережами трансферу технологій [19]
4. Брокерська платформа Innoget	Брокерська платформа Innoget була заснована в 2007 році групою досвідчених професіоналів у галузі відкритих інновацій і трансферу технологій. Сьогодні Innoget – глобальне співтовариство, що об'єднує тисячі фахівців та експертів у сфері трансферу технологій з усього світу, надаючи їм вільний доступ до технологічних запитів і пропозицій, які розміщують міжнародні організації, зацікавлені в технологічній співпраці, інвестуванні в спільні розробки, придбанні інноваційних технологій, ліцензуванні та інших типах співробітництва [20]

Джерело: згруповано автором на основі [19, 20]

Окрім зазначених прикладів проектів з розвитку трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів, в Україні існує також багато різноманітних програм ЄС, спрямованих на підтримку створення нових малих інноваційних компаній при науково-дослідних установах (спін-оффс), створення нових бізнес-напрямків або інших засобів для комерційного застосування результатів науково-дослідної діяльності. Місія й цілі такої програми залежать від національної стратегії та амбіцій вищого керівництва. Виклики такої програми можуть бути економічними (зокрема, відродження певних галузей національної промисловості) або соціальними (охорона здоров'я, безпека, зміни клімату), або їхні комбінації. Основною характеристикою таких програм є те, що вони є інструментом реалізації політики децентралізації згори донизу: спочатку визначаються виклики (щодо національної інноваційної політики), а потім розробляються рішення та компетенція [21, с. 55].

З огляду на розвиток як вітчизняних, так і європейських програм і проектів з розвитку трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні постає необхідність систематизації й удосконалення методик оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах регіону. Вибір методики залежить від різноманітних факторів:

1) наявності даних (повні, неповні), які є у аналітика;

2) форм та методів комерціалізації інтелектуального продукту.

При різних формах комерціалізації види доходів і витрат свої (табл. 3);

3) точки зору керівника проекту та аналітика.

Таблиця 3

Види доходів та витрат при різних формах комерціалізації

За формами комерціалізації	Доходи підприємства	Витрати підприємства
Використання у власному виробництві	Виручка від: продажу ідеї; продажу продукції; надання інжинірингових послуг; здачі обладнання в лізинг	Витрати на: формування та підтримку креативного потенціалу підприємства; організацію виробництва; проведення маркетингових досліджень і рекламну кампанію; модифікацію і доопрацювання продукції підприємства; залучення потенційних споживачів
Передача (продаж) прав на об'єкти комерціалізації ідей	Виручка від: продажу ліцензії на використання ідеї (паушальний платіж); платежів від використання ліцензіатом патенту (роялті)	Витрати на: модифікацію чи доопрацювання продукції, у випадку, якщо її не виробляє ліцензіат; залучення ліцензіатів; надання консультаційної допомоги ліцензіату при придбанні ліцензії на використанні ідеї; захист патентних прав
Спільне використання ідей з інвестором	Виручка від продажу патентних прав	Витрати на: залучення клієнтів на придбання прав; надання консультаційної допомоги індивіду на придбання прав

Джерело: [22, с. 60]

Як видно з аналізу нормативно-правової бази, що регулює процеси трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні (табл. 1), єдиним нормативним документом, який визначає методичний інструментарій комерціалізації результатів науково-технічної діяльності, є Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13.09.2010 № 18 «Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності». Оцінка результатів інтелектуальної діяльності відбувається з позиції проектного підходу. Так рекомендується проводити:

- технологічний аудит (ТА);
- маркетингові дослідження (МД) з використанням Форсайт-інструментів (SWOT-аналізу, GAP-аналізу, PEST-аналізу, матриці БКГ (BCG));
- економічний аудит (ЕА) з визначенням ефективності вкладених інвестицій і періоду їхньої окупності з використанням програмного забезпечення Project Expert.

Рекомендовані Державним комітетом України з питань науки, інновацій та інформатизації методичні інструменти з оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах не є досить повними. Так, беручи до уваги специфіку управління науковими проектами, необхідно мати також методичний інструментарій з оцінки:

- інтелектуальної діяльності як нематеріального активу за допомогою витратного методу,
- ринкової вартості результатів інноваційної та інтелектуальної праці;
- прогнозованого економічного ефекту від впровадження.

З цієї позиції доцільним вбачається запровадження такої методики оцінки ефективності комерціалізації в підприємницьких структурах регіону (рис. 1).

Оцінка актуальності трансферу та комерціалізації інтелектуального продукту дозволяє визначити готовність суспільства до інноваційного продукту й оцінити ступінь можливості задовольнити існуючі потреби.

Оцінка інтелектуальної діяльності як нематеріального активу за допомогою витратного методу є важливим аспектом для комерціалізації в підприємницьких структурах. Комерціалізація передбачає отримання прибутку за рахунок перетворення інтелектуального продукту в ринковий продукт. Капіталізація інтелектуального продукту в підприємницьких структурах відбувається за рахунок обліку його як нематеріального активу. Тому для оцінки результативності інтелектуальної діяльності як нематеріального продукту пропонується застосовувати існуючий метод сумування фактичних витрат [25].

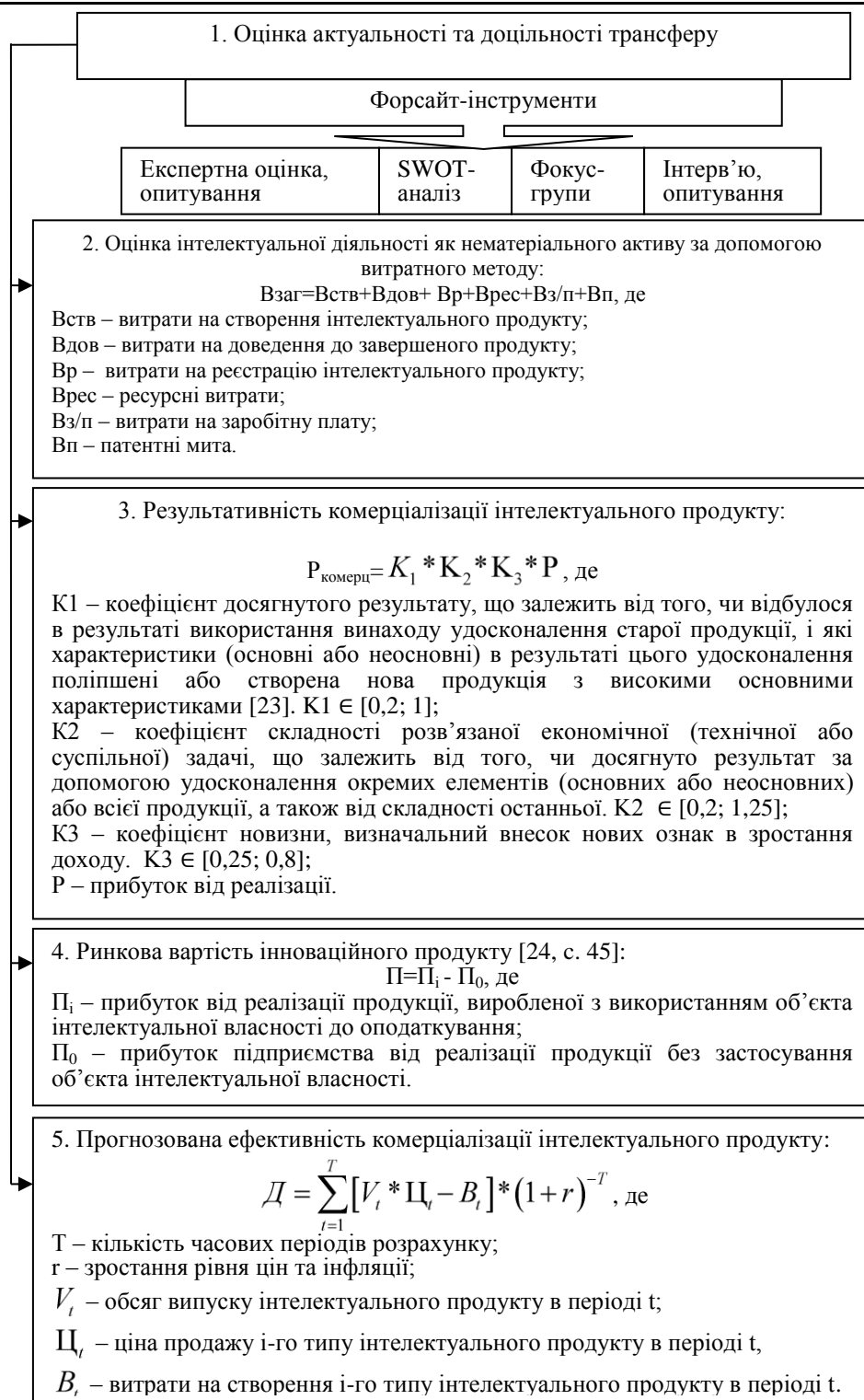

Рис. 1. Методика оцінки ефективності комерціалізації в підприємницьких структурах регіону

Джерело: власна розробка

Результативність управління комерціалізацією в підприємницьких структурах дозволяє оцінити, чи досягнутий баланс між очікуваними й отриманими результатами від комерціалізації. Враховуючи різні форми комерціалізації, методи оцінки результативності можуть різнитися.

Важливим етапом в оцінці ефективності комерціалізації в підприємницьких структурах є визначення ринкової вартості інноваційного продукту, яку пропонується визначати як різницю між прибутком, що утворюється на конкретних підприємствах, які випускають продукцію до і після застосування об'єкта інтелектуальної власності або в порівнянні з прибутком підприємств, що випускають аналогічну продукцію без використання об'єкта інтелектуальної власності [25, с. 141].

Доцільно також визначати прогнозовану ефективність комерціалізації інтелектуального продукту, що дасть можливість оцінити доцільність трансферу інноваційних ідей та наукової продукції в товар і реалізації його на ринку з урахуванням комерційних інтересів усіх учасників зазначених процесів.

ВИСНОВКИ

У результаті проведених аналітичних досліджень нормативно-правової бази, яка регулює процеси трансферу та комерціалізації інтелектуальних продуктів в Україні, визначено, що рекомендована Державним комітетом України з питань науки, інновацій та інформатизації методика оцінки економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах не має методичних інструментів з оцінки інтелектуального продукту як нематеріального активу, з визначення ринкової вартості результатів інноваційної та інтелектуальної праці та прогнозованого економічного ефекту від впровадження. Тому автором надані методичні рекомендації щодо доповнення існуючої методики, що дасть змогу дослідити результативність комерціалізації через реалізацію не лише основних фінансових показників, але й урахування задоволеності та балансування інтересів учасників самого процесу (підприємницьких структур регіону, влади та наукової спільноти).

Оцінка економічної ефективності управління комерціалізацією в підприємницьких структурах регіону є важливим інформаційним інструментом для суб'єктів інноваційного й бізнес-середовища щодо результативності самого процесу трансферу та комерціалізації інноваційних бізнес-ідей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Полякова О. М. Комерціалізація наукових розробок: проблеми, підходи, оцінка економічної ефективності [Електронний ресурс] // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. Вип. 52. С. 136–141. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetr_2015_52_23.
2. Солощук М., Капінос М., Лерантович Е. Економічні

аспекти комерціалізації інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. 2008. № 12. С. 50–60. 3. Куранда Т. К., Євтушенко В. М. Комерціалізація результатів наукових досліджень: проблеми, підходи, інструменти, напрями розвитку. К. : УкрІНТЕІ, 2010. 72 с. 4. Калиниченко М. П. Маркетинг комерціалізації результатів інноваційної діяльності в промисловості // Маркетинг і менеджмент інновацій. Суми: Університетська книга, 2012. № 4. С. 43–50. 5. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України в ред. від 05.12.2012 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 36. Ст. 266. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. 6. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України в ред. від 23.07.2010 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 47. Ст. 646. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/ed20100723>. 7. Про наукову і науково-технічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>. 8. Про наукову і науково-технічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>. 9. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. 10. Вороненко О. В. Нормативно-правове забезпечення діяльності керівника системи вищої освіти у сфері трансферу технологій [Електронний ресурс] // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2012. Вип. 1.38 (1). С. 80–84. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2012_1_1.38_17. 11. Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності [Електронний ресурс] : наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13.09.2010 № 18. Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN58763.html. 12. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatkoviy-kontrol/normativno-pravovi-akti/66288.html>. 13. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі [Електронний ресурс] : Закон України від 15.12.1993. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>. 14. Про охорону прав на промислові зразки [Електронний ресурс] : Закон України від 15.12.1993. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>. 15. Про науково-технічну інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 23.06.1993. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>. 16. Про наукові парки [Електронний ресурс] : Закон України від 25.06.2009 № 1563-VI. Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/mitne-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/62363.html>. 17. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 18. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 19. Українська інтегрована система трансферу технологій [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://untt.com.ua>. 20. Брокерська платформа Innoget [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.innoget.com/>. 21. Інновації в Україні: європейський досвід та рекомендації для України. Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів остаточний варіант (проект від 19.10.2011). К. : Фенікс, 2011. 76 с. 22. Кліпкова О. І. Аналіз ефективності процесу комерціалізації ідей при умові постійних змін ринкової кон'юнктури // Технологічний аудит и резервы производства. 2015. № 6 (5). С. 58–62. 23. Логачев В. А. Еще раз об оригинальности объекта авторского права [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://rbis.su/article.php?article=268>. 24. Леонтьев Б. Б. Традиционные подходы к оценке интеллектуальной собственности // Патенты и лицензии. 2010. № 11. С. 39–49. 25. Кендюхов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом. Донецьк : ДонУЕП, 2008. 359 с.

Дата надходження до редакції – 30.10.2017 р.